

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ביצה

פרק ראשון

סוגיה יח: נטילת עלי לקצב עליו בשו

נכתב בסייעתא דשמיא
על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ
ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

© כל הזכויות שמורות למחבר

מהדורה ראשונה ללא הגהה

סוגיה יח: נטילת עלי לקצב עליו בשר

*

רקע

סוגייתנו דנה האם מותר ליטול עלי המיועד לכתישת חיטים, שהיא מלאכה האסורה ביום טוב, כדי לקצב עליו בשר. כדי להבין את הסוגיה נחזור על שלושת הדינים בטלטול כלים:

- א. כלי שמלאכתו להיתר - מותר לטלטלו אפילו מחמה לצל [=לשומר].
- ב. כלי שמלאכתו לאיסור - מותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו.
- ג. מוקצה מחמת חסרון כיס - אסור לטלטלו.

לעיל [סוגיה א] ראינו שכלי שמלאכתו לאיסור אינו מוקצה ואיסורו רק מגזרת טלטול. מוקצה מחמת חסרון כיס ניתן להבין כאיסור מוקצה, וניתן להבין כגזרת טלטול.

מקורות

- א. גמ' יא. "מתני' ב"ש אומרים אין נוטלין את העלי... כיון דשחטה לתבירא קיימא"
- ב. תוס' ד"ה אין רי"ף ה.ה.ה: באלפס, "מתני' בית שמאי אומרים אין נוטלין... בפרק כל הכלים" ר"ן ד"ה מתני' אין נוטלין, גרסינן רא"ש סי' טו ד"ה מתני', גמ' תנא, סי' יד ד"ה תניא
- ג. שו"ע סי' תצט סע' ה, סי' תצח סע' ב, סי' תקד סע' ב ומשנה ברורה [בעיקר: סי' תצט סקי"ט]

הסבר הסוגיה

בית שמאי אומרים אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר ובית הלל מתיירין.

[משנה יא.]

נחלקו בית הלל ובית שמאי האם מותר ליטול עלי כדי לחתוך עליו בשר, בית הלל מתירים ובית שמאי אוסרים. נחלקו האמוראים במסכת שבת [קכג, קכד], והראשונים בסוגייתנו, מהו המוקצה הנידון, מדוע בית שמאי אוסרים ומדוע בית הלל מתירים. הברייתא [יא.] אומרת: "ושוין שאם קיצב עליו בשר שאסור לטלטלו". מפרש הרי"ף [ה:]: שאסור לטלטל מחמה לצל, אבל לצורך גופו ומקומו מותר לטלטלו אף לאחר שקיצב עליו בשר. מוכח מפסק הרי"ף, שהוא פירש שעלי כלי שמלאכתו לאיסור. לפי פירוש הרי"ף קשה, מדוע בית שמאי אוסרים ליטול את העלי לקצב עליו בשר, והרי גם הם מודים שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו? מפרש הר"ן [ה. ד"ה מתני' אין נוטלין], שעלי כלי כבד, ונטילתו דומה לדעת בית שמאי לעובדין דחול.

הרמב"ם משמיט את סוגייתנו. לפי פירושו של הרי"ף, ההשמטה מתבקשת כיוון שלא מתחדש בסוגיה הלכה שאינה קיימת בהלכות שבת, והרמב"ם [פ"א הי"ז] פסק בצורה כללית: "כל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב אלא לצורך אכילה".

תוס' [יא. ד"ה אין] חולק על הרי"ף והרמב"ם ומפרש, שעלי כלי גדול שמייחדים לו מקום, והוא מוקצה מחמת חסרון כיס. לדעת תוס', בית שמאי אוסרים לטלטלו ביום טוב כשם שאסור לטלטלו בשבת, שהרי מוקצה מחמת חסרון כיס אסור אפילו לצורך גופו. בית הלל מתירים לטלטל העלי ביום טוב משום שמחת יום טוב.

אם אנו מבינים שמוקצה מחמת חסרון כיס אסור מדין גזרת טלטול, שיטת בית הלל ברורה, שהרי מצאנו שמתירים איסור טלטול מפני שמחת יום טוב, אבל אם מוקצה מחמת חסרון כיס אסור מדין מוקצה, שיטת בית הלל צריכה עיון, שהרי לא מצאנו שמתירים איסור מוקצה מפני שמחת יום טוב. לקמן נאריך בדין זה.

הגמ' מביאה מחלוקת נוספת בין בית הלל לבית שמאי. בית הלל סוברים שמוליקים טבח וסכין אצל בהמה ובהמה אצל טבח וסכין, ובית שמאי סוברים שאין מוליקים. רש"י מפרש שמדובר שהבהמה רחוקה מהטבח והסכין, ובית שמאי אוסרים להביאם זה לזה מפני הטרחה. הרשב"א [ד"ה גמ'] והר"ן [ה. ד"ה גרסינן] דוחים את שיטת רש"י, מפני שלא מצאנו כברייא הגדרה למרחק האסור. הם מפרשים שמדובר בהבאה דרך רשות הרבים. בית הלל מתירים הולכה ברשות הרבים אפילו כשהיה אפשר להביא מערב יום טוב, ובית שמאי אוסרים כשהיה אפשר להביא מערב יום טוב.

הלכה

השו"ע [סי' תצט סע' ה] פוסק שעלי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו בלבד. המשנה ברורה [סקי"ט] מביא שהמגן אברהם פוסק שמותר לקצב אף על עלי המוקצה מחמת חסרון כיס, ששמחת יום טוב מתירתו. הביאור הלכה מסתפק בפסק המגן אברהם.